

Din Öğretiminde Mizah Yönteminin Kullanımı

Use of Humor Method in Religious Teaching

Fatih Çakmak*

Emin Uz**

Öz

Eğitimin uygulama alanında istenilen davranış değişikliğini gerçekleştirebilmesi, eğitim programında yer alan yöntemin dikkatle seçilmiş ve özenle oluşturulmuş unsurları içermesine bağlıdır. Söz konusu unsurlar klasikten derleme şeklinde oluşturulabileceği gibi şartların değişmesi ile ortaya çıkan, farklı beklentileri karşılayabilecek modern veya alışılmışın dışında birer yöntem olarak da belirlenebilir. Söz konusu modern yöntemler arasına mizah yöntemini de ilave etmek mümkündür. Zira mizah sanatının hayal gücü ve yaratıcılıkla olan ilişkisine bakıldığında, tüm eğitim dalları için değerli bir öğretim yöntemi olduğu anlaşılmaktadır Çünkü mizah anlam, analiz, eleştirel ve yaratıcı düşünme gibi üst düzey becerileri geliştiren bir yapıya sahiptir. Bu çerçevede özellikle sosyal bilimler alanında mizahın kullanımı ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Söz konusu araştırmalarda, mizahın öğrencilerin akademik başarıları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tüm alanlarda olduğu gibi din öğretiminde de öğrenci başarıyı düşünebilme becerilerinin gelişimiyle doğru orantılı olduğuna göre bu becerinin gelişimine yönelik modern araştırmalara ihtiyaç vardır. Din öğretiminde mizah yöntemi

* Dr.Öğr.Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi.

** Dr.Öğr.Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi.

minin kullanımına yönelik bu çalışma da söz konusu ihtiya ca mebni hazırlanmıştır. Bu araştırmada çalışma gurubu olarak İlahiyat lisans ğrencileri seilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Din ğretimi, mizah yöntemi, Müslüman mizahı

Abstract

Ability to make desired behavior change in the field of education it depends on the carefully selected and carefully crafted elements of the methodology involved in the training program. These elements can be created from the classical compilation, with changes in circumstances, it can be determined as a modern or unusual method that can meet different expectations. It is possible to add humorous method among the modern methods. Because when you look at the relationship between the art of humor and the imagination and creativity, it is understood to be a valuable teaching method for all education branches. Because it has a structure that develops high-level skills such as humor, meaning, analysis, critical and creative thinking, In this context, a number of studies have been conducted on the use of humor, especially in the field of social sciences. In the aforementioned researches, it has been reached that the humor is influential on the academic achievement of the students.

As in all fields, student success in teaching religion, according to the development of thinking skills, there is a need for modern research into the development of this skill. This study on the use of humor in religious instruction has been prepared to answer this need. In this study, Divinity undergraduate students were selected as study group.

Keywords: Education, Religion teaching, Method of humor, Muslim humor.

Giriş

Eğitimin uygulama alanında istenilen davranış değişikliğini gerekleştirebilmesi için eğitim programında yer alan yöntemin dikkatle seçilmesi ve özenle oluşturulması gerekir. Söz konusu unsurlar klasikten derleme şeklinde oluşturulabileceği gibi şartların değişmesi ile ortaya çıkan, farklı beklentileri karşılayabilecek modern veya alışılmışın dışında birer yöntem olarak da belirlenebilir.

Yapılan araştırmalar sonucu elde edilen psikolojik verilere göre eğitimde dikkat süresinin ortalama 15–20 dakika olduğu göz önüne alındığında bu kısa süreyi en verimli şekilde değerlendirmeyi sağlayan yeni yöntemlere ihtiyaç duyulduğu aşikârdır. Bu bağlamda dersi uzun süre katılımsız şekilde dinlemeye dayalı yöntemler, konsantrasyon kaybına sebep olmakta, bu da bireyin öğrenme sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Buradan hareketle Milli Eğitim Bakanlığı, özellikle değer eğitiminde salt bilgi kazanımının ötesinde yorum, muhakeme, ilişkilendirme gibi etkinliklerle değerlerin bilgi düzeyinden bilinç düzeyine, tutum ve davranış boyutuna geçmesini sağlayacak yaklaşımlar önermektedir (MEB, 2005, 27). Bu yaklaşımlar incelendiğinde söz konusu becerilerin bireyin içinde bulunduğu kültürel çevre ile doğrudan ilintili olduğu görülmektedir. Zira eğitim ortamında öğrenciye kazandırılması hedeflenen unsurların içinde bulunulan kültürel ortamla ilişkilendirilerek sunulması sorunların analizini ve yorumlanmasını kolaylaştıracaktır. Çünkü insanlık tarihi boyunca bireyleri birbirine bağlayan ve yüzyıllar içerisinde tecrübe yoluyla oluşmuş folklorik kültür, toplumların kendilerini ifade etmelerine yardımcı olan faktörlerin başında gelmektedir.

Tarihten günümüze çeşitli toplumlar incelendiğinde, her birinin kendine has kültür mayası olduğu gibi bu mayanın diğer kültürlerle etkileşimi neticesinde evrensel ürünler ortaya çıkmıştır. Olağanüstü tematik renkliliğiyle beşeri tecrübenin bu alandaki zenginliğine paralel gelişim gösteren ürünlerden biri de evrensel mizah anlayışıdır. Kültürlerarası etkileşimin unsurlarından biri olan mizah sanatı aynı kültür coğrafyası içerisinde yaşayan insanlar arasında da önemli bir iletişim kaynağı olmuştur. Bu bağlamda mizahın iletişimin temel bir unsur olduğu eğitim alanının da vazgeçilmez materyali olması kaçınılmaz bir durumdur. Fakat mizahın kültürümüzdeki yeri insanlık tarihi kadar eski olmasına rağmen böyle bir kültürel olguya milli eğitim planlamalarımızda bir öğretim metodu olarak yer verilmediği görülmektedir. Yapılan ön araştırmalarda özellikle mizah-egitim ilişkisi yabancı kaynaklarda yoğun bir biçimde göze çarparken ülkemizde bu tip çalışmalara çok yer verilmemesi büyük bir eksikliktir. Özellikle çalışmamızın ana omurgasını teşkil edecek olan din öğretiminde kendisinden en az faydalanılan sanatlardan biri halini almıştır. Hâlbuki mizah her alanda kullanıldığı

gibi eğitimde de rahatlıkla ve zevkle kullanılabilir bir niteliğe sahiptir. Özellikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi buna geniş olanaklar sağlayan alanların başında gelir. Nitekim din ğretimi alanı, bireyler arası ilişkileri dini argümanlar kullanarak düzenlemeyi hedeflemektedir. Bu nedenle de insan fitratında bulunan gülme potansiyelini göz ardı etmesi mümkün değildir.

Bu çalışmada hacim ve özgünlük gibi unsurlar da dikkate alınarak bir ğretim yöntemi olması yönüyle mizah unsurunun din ğretiminde kullanımı irdelenecektir.

Araştırmanın Amacı

Bu alışma, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde farklı yöntem ve teknikler kullanmayı, bu farklı yöntem-teknikler içerisinde mizahi unsurlar kullanımını ve gerekliliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu genel amaç doğrultusunda çalışmamızda şu alt amaçlar söz konusudur:

1. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde kullanılan geleneksel klasik yöntem ve teknikler dersin amaçlarına ulaşmada yeterli değildir.
2. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde farklı yöntem ve teknikler kullanılmalıdır.
3. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine yönelik yaklaşımlarda folklorik kültürün etkisi dikkate alınmalıdır.
4. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde kullanılan modern yöntemler içerisinde mizah yöntemi de olmalıdır.
5. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde kullanılan mizah yöntemi öğrencinin derse olan ilgisini arttırır.
6. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde kullanılan mizah yöntemi öğrencilerin dersin kazanımlarına ulaşmasında pozitif katkı sağlar.

Araştırmanın erevesi

Bu araştırmada öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Mizah kavramı ve ilişkili kavramlar ortaya konmaya çalışılmıştır. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde kullanılan klasik yöntem ve tekniklerin yetersizliği, farklı yöntem ve tekniklerin gerekliliği, bu farklı yöntem

ve teknikler içerisinde mizahi unsurlar kullanmanın gerekliliği tespit edilmiştir. Bu amaçla bir ölçek geliştirilmiştir. Ölçek, ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde görev alarak bu dersi işleyecek olan Afyon Kocatepe Üniversitesi¹ İslami İlimler Fakültesi öğrencilerine uygulanmış ve sonuçlar yorumlanmıştır. Son bölümde örnek ders işlenişlerine yer verilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın evreni ilahiyat alanında yükseköğrenim gören tüm öğrencilerdir. Örnekleme ise 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde öğrenim gören 100 lisans öğrencisidir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara geçilmeden önce mizah kavramının tanımı, din eğitimi açısından önemi ve İslâm'ın mizaha bakışı irdelenecektir.

Mizahın Tanımı

Mizah, Arapça m-z-h kökünden türetilmiş olup sözlükte şaka, latife, eğlence, alay, güldürü, komiklik anlamlarına gelir (İbn Manzûr, t.y.). Türkçede mizah terimi genel olarak bu alanın bütün türlerini içerisine alırken Arap dilinde bu geniş anlamı fükâhe kelimesi karşılamaktadır. Ayrıca Arapçada hezl, düâbe, nükte, turfe ve latife kelimeleri mizahla eş anlamlı olarak kullanılan terimlerdir.

Latince de humere olan mizah, nemli anlamına gelmektedir. İsim hali umor, nemli ya da sıvı anlamındadır. Bu iki kelime, akıcı ve ıslaklık anlamında olan Yunancada hygros kelimesinden türemiştir (Cavanaugh, 2002, 14).

Mizah kavramı tarihsel süreç içerisinde çoğunlukla “gülmeyle yol açan uyaran” olarak değerlendirilmiş, psikolojinin ayrı bir bilim dalı olarak kendini kanıtlaması ile birlikte daha ayrıntılı olarak incelenmeye başlanmıştır. Söz gelimi Freud (2012, 15) mizahı sinirsel enerjinin gülme yolu ile serbest bırakılması olarak tanımlarken, Allport (1961) sağlıklı ve olgun bir kişilik karakteri olarak betimlemiştir. Benzer şekilde Maslow (1970) ise, mizahın kendini gerçekleştirmiş bireylerdeki karakteristik

¹ Söz konusu üniversite ismi bu bölümden sonra AKÜ kısaltması ile verilecektir.

zelliklerden biri olduğunu savunmuştur. Tanımlanması ve llmesi zor olan bu kavram modern psikologlar tarafından çeşitli yönleriyle değerlendirilmiştir. Örneğin Adams'a göre gülmeyi oluşturan nesne olarak tanımlansa da genel olarak mizah, komik bir dürtüyle başlayan, gülümseme veya gülme gibi bir tavırla biten, genelde hoşnutluk veren bir deneyim olarak görülmektedir (Adams, 2002, 45).

Mizah bütün toplumlarda bulunan bir kültür harikasıdır. Platon, Aristoteles, Thomas Hobbes, Sigmund Freud, Emmanuel Kant, gibi eğitim ve felsefe alanlarında söz sahibi olan düşünürler, mizahın değerini ve kaynağını topluma çeşitli teorilerle sunmuşlardır. Günümüzde hala mizahın fonksiyonel teorileri tartışılmakla birlikte yüzün üzerinde mizah teorisi ortaya atılmıştır. Bunların çoğu şu üç teori içine girmektedir: stnlk Teorisi, Rahatlama Teorisi, Uyuşmazlık Teorisi (Susa, 2002, 49).

Mizahın Tarihsel ve Sosyolojik Seyri

Temelinde eğlence ve hoşgörünün yer aldığı mizah kavramı hemen hemen bütün toplumlarda bu iki unsur sayesinde şekil kazanabilmiş ve temel gelişimini sürdürebilmiştir. Mizahta temel hedef eğlendirme ise de çok defa gldrmenin altında fert ve toplumdaki aksaklıkları eleştirme ve düzeltme amaçları gizlidir. Zira gerçeklerin sebep olduğu acılara boyun eğmeyen mizah, sosyal kimliği dile getirme biçimlerinden biri olduğu gibi zulme dayanan yönetimlere karşı aşağı tabakalardan gelen bir direniş biçimidir. İçinde vücut bulduğu ortamın bireysel ve toplumsal yapısını, manevi değerlerini, sosyo-ekonomik yapılarını ve siyasal gücü elinde bulunduran yönetici zümrenin tutumunu daha realist biçimlerde yansıttığı için geçmiş milletler hakkında bir hayli sosyolojik bilgiyi günümüze taşımaktadır. Bu bağlamda eğitim alanında her ne kadar davranış boyutu göz ardı edilse de teorik bilgi niteliğinde çeşitli bilim dallarının konusu olmuştur.

Bu zellikleri sebebiyle tarihte devlet yöneticilerinin dikkatini çekmiş ve yöneticiler edebi değer içeren mizah koleksiyonlarının devlet eliyle geliştirilmesinin önünü açmışlardır. Bazen salt mizah kaygısı güden bazen ansiklopedik yapı içerisinde mizaha yer veren bu ürünler kültürlerarası etkileşimin temel unsurlarından biri hline gelmiştir. Bu

etkileşim evrensel mizah anlayışını ortaya çıkartmakla birlikte her toplum özgün bir mizah sergilemekten de geri kalmamıştır. Çünkü toplumların miras yoluyla biriktirdikleri, gelenek ve görenekler, yaşam tarzları, tarihleri ile manevi değerleri arasında mizah önemli bir yere sahiptir. Şüphesiz Müslüman Türk toplumu da gülmeyi şiar edinen milletler arasında ilk sıralarda yerini almıştır.

Müslüman Topluların Mizaha Verdiği Değer

Diğer milletlerde olduğu gibi İslâm toplumunun kültürel ve edebi birikimleri içinde -diğer edebi türler kadar popüler olmasa da- mizah unsuru önemli bir yer tutmaktadır. “Mizah” terimi Kur'an-ı Kerim’de hiç yer almamakla birlikte hadislerde hem bu terim hem de aynı anlama gelen diğer türevleri kullanılmıştır (Wensinck, 1986, m-z-h. md.).

Tarih boyunca Müslüman toplulukların bir sanat olarak mizaha genelde temkinli yaklaştıkları düşünülür ve bu tespit bir ölçüde de doğrudur. Bu duruma sebep olan etkenlerden biri özellikle ilk devirlerde dini anlayış gereği vakâr ve ciddiyetin büyük ölçüde şakaya tercih edilmesidir. Nitekim ilk dönem Müslüman Arapların İslâm’ın öğretilerini yaymaya çalışmakla meşgul oldukları, müşriklerle savaşmaları sebebiyle eğlenmeye vakit bulamadıkları, dolayısıyla hayatlarında mizahın pek yer almadığı şeklindeki bir değerlendirme kimi çevrelerde ciddi manada destek bulmaktadır. Hatta batılı bazı bilim adamları sadece İslâm değil bütün dinlerin mizah ile aralarına bir mesafe koymasına gerektiği tezini savunmaktadırlar. Örneğin Saroglou, din ile mizah arasında mesafe olmasının haklı nedenleri olduğundan bahsetmektedir (Saroglou, 2014, 32). Zira mizahın doğasında toplumsal normların ihlali ve bozuma uğraması, anlamsız bir dünya ihtimali üzerine kurulu oyunlar gizlidir. Aynı zamanda sürprizi, kontrol kaybını, yenilik ve belirsizliğe açıklığı içeren mizah; ahlâk, hakikat ve sevgi ile ilgili olan şeylerin zarar görmesine neden olabilmektedir. Diğer taraftan din ise anlamlı bir dünya hayatını, yaşamdaki düzeni, kontrolün gerekliliğini vurgulamaktadır (Saroglou, 2002a). Collicutt ve Gray (2012) ise din ile mizah arasındaki uyumsuzluğun sebeplerini altı madde ile açıklamaktadır. Bunlardan ilki kutsal karşısında mizahın dünyevi yönü’dür. Bu bağlamda din, otokontrolü ortadan kaldırdığı için ölçsüz gülmeye ve mizahın din ile uyuşmayan yönlerine mesafe koymuştur.

Kur'ân-ı Kerim'de yer alan bazı ayetlerde¹ muhatabı veya dini alaya alma, dalga geçme ve küçük görme gibi amaçlarla sergilenen gülme tepkisi amacına bakılmaksızın İslâm nazarında tamamen yasaklanmış bir davranış gibi algılanmasına neden olabilmektedir. Kur'ân-ı Kerim'in gülüp eğlenmeyi yasakladığına dair ise delil olarak şu âyet ileri sürülmektedir: "Yaptıklarının bir cezası olarak az gülsünler, çok ağlasınlar (Tevbe, 9/82)".² İslâm ahlâkının ağır başlılığa ve vakârlı davranmaya vurguda bulunan bu gibi temel ilkeleri dolayısıyla ideal Müslüman tipi daha ziyade fazla gülmeyen, bunun yerine daima ölümü hatırlayıp hüznü görünmeyi bilinçli olarak tercih eden kimse olarak yansıtılmaktadır. Hâlbuki Zemahşerî, ilgili âyette belirtilen yasaklamanın Müslümanlardan ziyade cihattan geri kalan münafıkları hedef aldığı kanaatindedir (Zemahşeri, 1987, II/296). Ayrıca bu ve benzeri âyetler mefhum-ı muhalifinden hareketle mutlak anlamda mizahın yasaklanmasını değil, fitrî bir ihtiyaç olarak görülen gülme olgusunda aşırıya kaçmamak gerektiğine dair bir uyarı olarak da görülebilir. Nitekim Neml suresinde bir karınca, Süleyman ordusunun kendilerini çiğnememesi için arkadaşlarına yuvalarına girmeleri tavsiyesinde bulunmuştur. Karıncanın cüretkâr tavrı karşısında Hz. Süleyman'ın verdiği tepki mizahın ana unsurlarından olan tebessüm ve dıkk (gülme) kelimeleri ile ifade edilmiştir (Neml, 19).

Diğer taraftan mizah ile dinin uyuşmayan yönlerinin olması ortak özelliklerinin olmadığı anlamına gelmemektedir. İki kavramın azımsanmayacak ortak paydalarının olduğundan bahsedilebilir. Her şeyden önce din ve mizah insan hayatının iki önemli gerçeğidir. Nitekim erken dönem İslâmî eserlere bakıldığında Hz. Peygamber'in de günlük hayatında kinaye ve tevriye sanatlarını kullanarak nezih latifelere yer verdiği görülmektedir. Bu bakımdan İslâm kültüründeki mizah anlayışının belirlenmesinde Hz. Peygamber'in konumu son derece önemlidir. Zira

¹"Siz ise onlarla alay ediyordunuz. O kadar ki onlar size beni anmayı unutturdu. Onlara hep gülüyordunuz." (Mü'minûn, 110), "(Mûsâ) mucizelerimizi kendilerine getirince, bir de bakmışsın, o mucizelere gülüyorlar!" (Zuhruf, 47), "Şimdi siz gaflet içinde eğlenerek bu söze mi (Kur'an'a mı) şaşıyorsunuz, gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz?" (Necm, 59, 60, 61) ve "Ya da o memleketlerin halkları kuşluk vakti gülüp oynarken kendilerine azabımızın gelmesinden emin mi oldular?" (A'râf, 98).

² Zahiren eğlenmenin yasak olarak algılandığı diğer ayetler için bkz. Hucurât:11; Mü'minun:3. Kur'an'da eğlence ve alayla ilgili Abdülhalim el-Hifnî, *Üslûbü's-Suhriyye fi'l-Kurâni'l-Kerim* adlı bir eser telif etmiştir (Kahire, 1987). Bu konu hakkında geniş bilgi için söz konusu esere bakılabilir.

aşağıdaki örnek neşeli bir mizaca sahip olan Hz. Peygamber'in çocuk, genç, yetişkin, ihtiyar demeden şakalarını toplumsal kesimlerin birçoğuna yönelttiğine dair onlarca örnekten sadece birisidir:

Rasûlullâh'ın sahabeden ihtiyar bir kadına latifeyle: "Kocakarılar cennete giremez" demesi üzerine ihtiyar: "Ya Rasulallah! Biz ne günah işledik ki Allah cennetinden bizi mahrum bırakmış" şeklinde üzüntüsünü dile getirmişti. Bu tepki karşısında Peygamberimiz tebessüm ederek: "O gün Hak Teâla bütün ihtiyarları genç suretinde yaratacak. Onun için de cennete giren kimse yaşlı olmayacak" buyurdu (Tirmizî 1975: Şemâil, 17).

İslâm'ın ilk yıllarından itibaren mizaha dair Hz. Peygamber'den zahiren birbirine zıt görüşlerin nakledilmesi, İslâm literatüründe iki tür mizahın varlığından bahsetmeyi gerekli kılmaktadır:

1. İnsanların şahsiyetini rencide eden, dostluğu bozan ve sevgiyi yok eden olumsuz mizah (mizah-ı mezmûm) anlayışı.
2. İnsanlar arasındaki iletişimi pekiştiren ve hüsnü niyetle ortaya konan olumlu mizah (mizah-ı mahmûd) anlayışı.³

Bu ayırmadan yola çıkarak denilebilir ki Hz. Peygamber'in şaka yaparken yalana yer verilmemesi (Tirmizî, 1975, Birr: 57), şaka yoluyla muhatabın rencide edilmemesi, ateşle ve silahla korkutma şeklinde şaka yapılmaması (Buhârî, 1987, Fiten: 7), şeklindeki uyarıları bu iki mizah türünden ikincisinin meşru mizah çerçevesinde değerlendirdiğini göstermektedir. Yani mizah-din ilişkisinde, dinî konularda kutsal değerleri profanlaştırmadığı ve küçük düşürmediği sürece ikisi arasında normal bir etkileşimden bahsedilebilir.

İlk dönem meşru ve sınırları çizili Müslüman mizahının çerçevesi bizzat İslâm dininin tebliğcisi tarafından çizildikten sonra belirli bir süreliğine bu üslup üzere devam etmiş, kısa ömürlü de olsa Müslüman toplumda bir gelenek halinde yaşatılmıştır. Tarihsel kaynaklar Hz. Peygamber'le şakalaşan birçok sahabiden söz etmekle birlikte kuşkusuz ashâb içinde şakacı vasfı öne çıkan ve Hz. Peygamber'e yaptığı şakalarla

³ İnsanın şahsiyetiyle oynama, aşağılama, dalga geçme olarak ifade edebileceğimiz bu mizaha kara mizah da diyebiliriz. Hz. Peygamber'in başkısıyla dalga geçip onu aşağılayanın, aslında kendisini aşağılamış olduğu yönündeki beyanı, bu tür mizahın asla tasvip edilmediğini göstermektedir (İsfahâni, 1287).

adı sıkça anılan isimler de vardı. Hakkında azımsanmayacak ölçüde sulu şakalar rivâyet edilen Nuayman b. Amr, bu kadronun en tepesinde yer alan sahabi idi ki⁴ yine aynı kaynaklar bize Hz. Peygamberin onu görür görmez gülmeye başladığı bilgisini aktarmaktadır. Özellikle Nuayman'ın Hz. Ebu Bekir ile birlikte iken cereyan ettiği bilinen aşağıdaki olay sahâbe mizahının boyutunu göstermesi bakımından önemlidir:

Hz. Ebu Bekir, Busra'ya bir ticaret seferi düzenlemiş, gariban ama muzip Nuayman ile muhasebe işlerinde mahir siyahi Süveybit b. Har-mele'yi de beraberinde götürmüş. Nuayman yolculuk esnasında iaşeden sorumlu Süveybit'ten yiyecek bir şeyler istemiş, o da eli sıkılığı sebebiyle Ebu Bekir gelmeden kendisine birşey veremeyeceğini ifade etmiş.

Bunun üzerine Nuayman kafilenin ilk mola yerinde rastladığı deve tüccarlarına satılık bir kölesi olduğunu, onu kendilerine satabileceğini söylemiş. Fakat “Bu kölenin küçük bir kusuru var, o da köleliği kendine yakıştıramadığından kendini hep hür zannediyor” diye de ekleyip Süveybit'i on deve karşılığında satmış. Süveybit'i satın alan tüccarlar da itirazlarına aldırış etmeden elini kolunu bağlayıp kendisini götürmüşler.

Durumu daha sonra öğrenen Hz. Ebu Bekir tacirlere paralarını iade ederek Süveybit'i kurtarmış ve bu hadise tüm sahabe arasında duyulmuş. Hz. Peygamber de bu yüzden ne zaman Nuayman'ı görse hep gü-lümsermiş (Celâlzâde, 1558, 534/b; İbn Mace, t.y., Edeb, 24.).

Sahabe uygulamasının yanı sıra sonraki nesillerin mizah anlayışına baktığımızda orada bir başka mizah açılımı fark etmekteyiz. Artık peygamber ya da sahabe tarzı nükte anlayışına ilave olarak hadis metinlerinden ya da Kur'an-ı Kerim'e ait kimi ibare ve pasajlardan da mizah üretiminde başarılı bir şekilde yararlanılmaya başlanmıştır.⁶ İlerleyen dönemlerde Arap edebiyatının klasikleri arasında sayılan Câhiz'in el-Buhalâ'sı, İbn Ebî Avn'ın el-Ecvibetül-müskite'si, Husrî'nin Cem'ül-cevâhir'i, Âmilî'nin el-Keşkûl'ü, İbn Abdü Rabbih'in el-'İkdü'l-ferid'i ve Tevhîdî'nin el-Besâir ve 'z-zehâir isimli eseri dağınık da olsa bu konuyla

⁴ Asıl adı Nuaymân b. Amr b. Rifâa el-Ensârî olan ve genellikle Nuaymân diye tasğir sığasıyla çağrılan bu sahabi, Akabe Biatı'na, Bedir, Uhud, Hendek ve diğer bütün gazvelere katılmıştır. Onun hayatından bahseden hemen bütün biyografi kitaplarında meşhur şakaları anlatılır (İbn 'Abdülber, 1992).

⁶ Konuya dair kapsamlı açıklama *Kur'an'la Nükte* başlığı altında verilecektir.

alakalı zengin edebi malzemeyi okuyucuyla buluşturan eserlerden bazılarıdır.

Âyetler aracılığı ile espri üretme sanatı bazen kendisini bir ibadetin edası esnasında sergilenen muziplikler aracılığıyla ortaya koyduğu gibi bazen de yönetimi tenkit, şiir inşâdı, tufeylîlik, dilencilik... gibi değişik konulara ilişkin durum komedisi mahiyetinde de tezahür edebilmektedir. Günümüzde de sıkça anlatılan imam ve cemaat fıkraları, dinin üzerinde hassasiyetle durduğu ibadetlerin bile tarihte bir mizah ürünü olarak kullanıldığını bize açıkça göstermektedir. Nitekim klasik Arap mizahı kaynaklarında iyi bilinen ve mizahın “hızlı intikal” özelliğini yansıtan bir anekdot şöyle nakledilegelmiştir:

Bedevinin biri imamın hemen arkasında namaza durmuş. Fatihâ'yı bitiren imam zamm-ı sure olarak A'râf suresinde yer alan “*Biz Nuh'u kavmine gönderdik. (A'râf: 59)*” âyetinden henüz birkaç kelime okuduktan sonra âyetin devamını unutmuş. İmam âyetin devamını hatırlamak için birkaç defa baştan alınca hemen arkasında duran sabırsız bedevi, diğer surelerdeki peygamberlerin peş peşe gönderildiğine dair âyetlere de göndermede bulunarak “Ya Rab! Nuh gelmiyorsa başka peygamber gönderiver, yoksa bu namaz bitmeyecek!” deyivermiş (İbn Âsım, 1992, 223).

Verilen bu örnekler göstermektedir ki mizah literatürünün sosyal hayatla olduğu kadar dini hayatla da iç içe oluşu, klasik Arap ve Türk mizahının göze çarpan en önemli özellikleri arasındadır. Bu yüzden yüzlerce mizahi anekdotun, dini hayatın çeşitli tezahür alanlarından ilhamla oluşturulduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla klasik mizah hem müftü, imam, müezzin vb. gibi dini kişiliği olan karakterlere; hem namaz, oruç, hac vb. gibi dinin pratik sahasına ilişkin temel ritüellere ilişkin rivayetlere gereken ağırlığı vermiş görünmektedir. Cemaatin sıkıntılı durumlarını dikkate almadan uzun surelerle namaz kıldırılmaya çalışan imam tipini hedef alan şu rivayet formal ibadet eğitimi açısından da dikkate değerdir:

Namazda uzunca bir sure okuyan imam bir yerde takılıp kalmıştı. Sureyi tamamlamak için büyük bir hırs gösteren imam kıraati defalarca baştan aldıysa da bir türlü arkasını getirmeye muvaffak olamadı. Şaşı-

maya veya unutkanlıęa Őeytanın sebep olduęunu dűŐunerek birkaç defa hafif tonda “Eűzu billāhi mine’Ő-Őeytāni’r-racīm (KovulmuŐ Őeytandan Allah’a sıęını-rım)” ibaresini okuduysa da toparlayamadı. Cemaatten durumu fark eden birisi bu hırslı imama arkadan Őöyle seslendi:

“Bir sureyi adam akıllı ezberleyememiŐsin bir de Őeytana suç atıyorsun” (İbn ‘Āsım, 1992, 232).

Günümüz Müslüman mizah repertuarı incelendiğinde ise özellikle batılı bilim adamlarının bu repertuarla yakından ilgilendikleri görűlmektedir. Oryantalistler özellikle erken dönem mizah anlayıŐıyla ilgili müstakil çalıŐmalar yapmıŐlardır. Bunlardan en önemlisi Franz Rosenthal'in çalıŐmasıdır. Erken İslām'da Mizah adıyla Türkçemize de kazandırılan bu eser, Müslüman mizahının genel karakteriŐiğini ortaya koyan eserlerden biridir (Rosenthal, 1997).

Türk mizahının kaynakları incelendiğinde ise Osmanlı döneminde ortaya çıkan sözlű ve yazılı mizah ürünlerinin Anadolu Selçukluları, Beylikler, Fars ve Arap kültür dünyasından bağımsız olmadığı anlaŐılmıŐtır. Türklerin Anadolu'da varlığını ciddi bir Őekilde göstermeğe baŐladıęı 12. yüzyıldan itibaren her sınıf ve seviyeden insan tarafından gerçekleŐtirilen anlatılar genel olarak masal, menkıbe, fıkra, eski hikāyeler ve benzeri eski Türk kültüründen gelen unsurları, İnan anelerini, İnan üzerinden gelen Hind hikāyelerini, İslām kültür dünyasının etkilerini içerirdi.

Eęlenmeye bir zaman ve mekān tahdidi koyulamayacağından hareketle bu kültür birikiminin baŐta Türk ve İnan kültürleri olmak üzere ortak değerlere sahip birçok toplumu etkilemiŐ olduğu söylenebilir. İslām öncesi döneme ait izler taşıyan Dede Korkut hikāyelerindeki mizahı çizgiler ve ünlű kadın tiplemesi -her ne kadar yazıya geç intikal etse de- göçebe yaŐantısından açık izler taşır. Ne yazık ki Türklerin Anadolu'daki ilk yüzyıldan elimizde yazılı mizah ürünleri bulunmamaktadır. Bu yüzden belki de Anadolu'daki en eski mizah ürünleri hakkında bir fikir sahibi olmak için Mevlana'nın Mesnevı, Mecālis-i Seb'a ve Fihı Māfih gibi Farsça eserlerine bakmak gerekir. Bu eserlere bakıldığında ise Klasik Arap kaynaklarında yer alan pek çok mizahi hikāye, zaman ve mekānın deęiŐmesi sebebiyle Őifahi yollarla aktarım sırasında farkına

varılmaksızın dönüşüme uğratılmış ve Anadolu coğrafyası da bu dönüşümden nasibini almış görünmektedir. Söz konusu kaynaklardan beslenen bu ürünler daha sonraları Anadolu'da yazılan Türkçe mesnevilerde sık sık karşımıza çıkacak; bazen Bektaşî, bazen Nasreddin Hoca ve belki de Temel-Dursun tiplmelerine dönüşecektir.

Bahsi geçen etkileşimin yanında bölgemizin mizah belleği, akademisyenleri eleştirel düşünce tutkunu ve yaratıcı bilim insanları olmaya zorlamaktadır. İslâm inancı bu hissiyatın önünde bir engel olarak görülmemelidir. Zira dinimiz yüzü gülenlerin gönüllerinde olduğu gibi, zihinlerinde de berraklık olacağı yönünde öğretiler sunmaktadır. İnsanları düşünsel damıtılmışlığa, farklılaşırken bütünleşmeye, çokluktan birliğe yönelten gülümseme duygusunun, bu alanda yapılacak çalışmalarla akademik alanda daha çok yer alacağını ümit etmekteyiz. Buradan hareketle kültürel hassasiyetler göz önünde bulundurularak mizah sanatının din öğretimi alanında bir metod olarak geliştirilmesinin önünü açacak çalışmalara ihtiyaç olduğu kanaatindeyiz.

Din Eğitimi ve Mizah

İnsanın bilgi üretmesi dış dünyadan gözlem, deney, okuma ya da dinleme gibi değişik yollarla verileri toplaması ve bu verileri “kendine mal etmesi” ile başlar. Eğitim ise bilgi aktarımını da içine almakla birlikte bunun dışında farklı birçok yönüyle ele alınması gereken bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle Ziya Gökalp (1876-1924) eğitim kavramının tanımını “Bir cemiyette yetişmiş neslin henüz yeni yetişmeye başlayan nesle fikirlerini ve hislerini vermesidir” (Ayhan, 1995, 17) şeklinde tanımlarken “cemiyet” kelimesiyle eğitimin etki alanının genişliğine vurgu yapmıştır. Söz konusu tanımda yapılan cemiyet vurgusu eğitimin sosyo-kültürel boyutunu gündeme getirmektedir. Yani eğitim, muhatap toplumun folklorik kültüründen bağımsız bir şekilde gerçekleştirilen planlamalarla yürütülemez. Bu nedenle toplumsal değerlerle bir bütünlük içermelidir.

Duygu ve zevklerin evrenselliği prensibi insanın fitratında var olan bir takım olguları toplumsal boyuta taşımış ve toplumlar da bireyler gibi düşünülmüştür. Nasıl iki bireyin olaylar karşısında verdiği tepki birbirinden farklı ise iki toplumun ağladığı ve güldüğü şeyler birbirin-

den farklı olmakta ve bu özellikler folklorik kültür olarak adlandırılmaktadır. Bu değerlerin başında gülme yetisinin sanatsal ifadesi olan mizah gelmektedir.

Mizahın hayal gücü ve yaratıcılıkla olan ilişkisine bakıldığında, toplumsal bakış açısına getirdiği esnekliğin yalnızca sanat için değil, tüm eğitim dalları için değerli olduğu anlaşılmaktadır (Morreall, 1997, 32). Çünkü mizah sanatı, anlam, analiz, eleştirel ve yaratıcı düşünme gibi üst düzey becerileri geliştiren bir yapıya sahiptir. Bu çerçevede özellikle sosyal bilimler alanında mizahın kullanımı ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır.⁹ Söz konusu araştırmalarda mizahın Sosyal Bilgiler, Türkçe, Tarih gibi birçok derste öğrencilerin akademik başarıları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü birey için ciddi bir motivasyon unsuru olan mizah, derste işlenen konuların daha etkili bir şekilde kavranmasını ve öğrenmenin daha kısa sürede gerçekleşmesini sağlar. Bu nedenle hem kaynak konumundaki öğretici açısından hem de hedef kitle durumundaki öğrenciler açısından bir dikkat mekanizması ve öğrenmeye karşı olumsuz pekiştirece mani bir yöntem halini almıştır. Mizah yönteminin kullanıldığı sınıf ortamında açığa çıkan kahkahalar laubalilik olarak algılanmak yerine iki taraf açısından bir pekiştireç olarak değerlendirilmelidir. Hill'in de dikkat çektiği gibi derslerinde mizahı kullanan öğretmenler, öğrencilerine eğlenerek öğrenmenin sözünü vermiş olurlar (Oruç, 2010, 58; Hill, 1988, 27). Tüm alanlarda olduğu gibi din öğretiminde de öğrenci başarısı, düşünebilme becerilerinin gelişimiyle doğru orantılı olduğuna göre bu becerinin gelişimine yönelik modern araştırmalara ihtiyaç vardır. Din öğretiminde mizah yönteminin kullanımına yönelik bu çalışma söz konusu ihtiyaca mebni hazırlanmıştır.

Mizah kullanımının gerekçelerini din eğitimi özelinde şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine yönelik kaygıyı azaltma
- Derse yönelik olumlu sınıf ortamı oluşturma
- Kazanımları hedeflenen bilgileri anlama ve ezberleme

⁹ Bu konuda yapılan çalışmalar için bkz. Aydın, 2006; Durualp, 2006; Durmaz, 2007; Aksoy ve diğerleri, 2010; Oruç, 2010; Savaş, 2014.

- Derse katılımı teşvik etme ve öz güven oluşturma
- Öğrencinin dikkatini toplama
- İstenmeyen davranışı olumlu yöne kanalizetme

Yukarıda sayılan olumlu katkılarının yanında din öğretiminde mizahın kullanımına yönelik bir takım sınırlamalar da göz ardı edilmemelidir. Nitekim diğer alanlarda salt güldürü amaçlı yapılan mizah din öğretiminde olduğu gibi uygulandığında bir takım ahlaki zafiyetler meydana getirebilir. Çünkü dini ve ahlaki değerlerin öğretilmesinde asıl gaye, düşündürmek suretiyle insan davranışlarında müspet yönde değişiklik meydana getirmektir. Dolayısıyla bu alanda kullanılacak mizah malzemesi özenle seçilmeli ve kişinin ahlaki kazanımına müspet katkı sağlamalıdır. Aksi takdirde ölçsüz mizah kullanımında bir taraf eğlenilirken diğer taraf rahatsız edilebilir ve yabancılaştırılabilir.

Mizah kullanımının bir diğer sınırlılığı ise doğası gereği bazen kasıtlı olarak küçük görme ve aşağılama durumlarını içermesidir. Bu bağlamda Powell mizahı, düşmanlık ve yıkıcılığın en sinsi formlarından biri olarak tanımlamaktadır (Powell ve Andresen, 1985, 61).

Yine mizah sanatını sınıf ortamında icra edecek din eğitimcisi bu konuda yetkin olmalıdır. Zira asık suratlı bir Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni ile mizah sanatını konuşturan ve bunu bilinçli yaparak sınıf ortamını bozmayan öğretmen arasında büyük farklar vardır. Kabul edilebilir bir gerçektir ki öğrenciler gülümsemesini bilen seviyeli mizah anlayışı olan öğretmenlerini daha çok sever ve onların derslerine daha çok ilgi duyarlar. Bu sevgi ve ilgi elbet ki derse yönelik başarıyı da artıracaktır. İşte bu doğrultuda mizah ve mizahın çeşitli boyutlarının incelenmesi ve sınıf ortamında nasıl kullanılacağına bilinmesi gerekmektedir. Mizah kullanımının olumsuz etkilerini aza indirmek amacıyla din eğitimcisi konuya dair öğrencilerin bireysel farklılıklarını, yaşlarını, gelişim özelliklerini, cinsiyetlerini, kültürlerini, dikkate almak durumundadır.

Öğrenci açısından bakıldığında mizah, güvensizlik duygusunun aşılmasında vazgeçilmez bir davranış biçimidir. Güldürü sanatının öğretim alanı içerisinde gerçekleşen birliktelik, içtenlik ve dostluk duygularının güçlenmesindeki önemi inkâr edilemez. Çocuk ruhu, neşeyi sağla-

yacak mizahla beslenmezse modern dönemin ağır şartlarına tahammül edecek nikbinliği kendisinde bulamaz ve pasif bir tip olarak yetişir. Hâsılı mizah, derslerin sıkıcılıktan kurtulmasını, öğrenenlerin derse ilgisinin artmasını ve sosyal ilişkilerin güçlenmesini sağlayan önemli bir faktördür. Mizahın temel dinamiğinin eleştirel düşünce olduğu dik-kate alındığında bu durum beraberinde öğrencideki yaratıcı fikri tetikle-yecektir. Nitekim öğrencinin en yaratıcı vaktinin yaşamı tersten okuma-ya başladığı anlar olması bahsedilen tezi destekler niteliktedir. Bütün bu yönleriyle mizah sağlıklı bir öğrenme ortamına katkı sağlayacaktır.

Geleceğin din eğitimcisi olan ilahiyat lisans öğrencileri ile yapılan aşağıdaki değerlendirme din öğretiminde mizah kullanımına yönelik daha sağlıklı analiz yapmayı sağlayacaktır.

Din Öğretiminde Mizah Yönteminin Kullanımına Yönelik An- ket Analizi

Tablo 1: Katılımcıların cinsiyet dağılımı

	n	%
Kadın	70	70
Erkek	30	30
Toplam	100	100

Araştırmaya katılan AKÜ İslâmi İlimler Fakültesi öğrencilerinin cinsiyet dağılımına baktığımızda, genellikle ilahiyat fakültelerindeki kız öğrencilerin genel toplam üzerindeki ağırlığının bu araştırmadaki dağı-lıma da yansıdığını gözlemlemekteyiz. Anketin uygulandığı okulda oku-yan bayan ve erkek öğrenci dağılımıyla katılımcılar arası cinsiyet dağı-lımının birbirine yakın olması öğrencilerin konu hakkındaki genel ka-naatini ortaya koyması açısından önemlidir.

Tablo 2: Katılımcıların Yaş Dağılımı

	n	%
20-25	91	91
25-30	3	3
30-35	4	4
35-40	1	1

40-45	1	1
Toplam	100	100

Katılımcıların büyük çoğunluğu 20-25 yaş aralığındadır. Sonra 30-35 yaş aralığı, sonra 25-30 yaş aralığı, sonra 35-40 yaş ve 40-45 yaş aralığı gelmektedir.

Tablo 3: Katılımcıların Din Eğitimini Aldıkları Yere Göre Dağılımı

	n	
Aileden	70	0
Kendi kendine	21	1
Kuran Kursu	70	0
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinden	41	1
Toplam Katılımcı	100	00

Bu soruda öğrencilerimize birden fazla cevap hakkı verildi. Öğrencilerimizden verdikleri cevapta din eğitimini aldıkları kaynakla ilgili sıralama yapmaları istendi. Tabloda da ifade edildiği gibi cevaplar incelendiğinde din eğitimine kaynaklık etmede ailenin payı diğer kaynaklardan çok daha fazladır. Nitekim aile bireyin hem yaşamını hem de din algısını yönlendirmede önemli bir yere sahiptir. Yine öğrencilerimiz din eğitimi kaynağı olarak Kur'an kurslarını ikinci sırada zikretmektedirler. Bu bağlamda Kuran kurslarında verilen din eğitiminin niteliği problemi üzerinde düşünülmeli ve nitelik arttırılmaya çalışılmalıdır. Daha sonra katılımcılar ortaöğretim DKAB derslerini kaynak olarak ifade etmişlerdir. Bu çerçevede de çalışmamızda da konu ettiğimiz DKAB derslerinin program ve yöntem niteliği konusunda titizlikle çalışılmalıdır.

Öğrencilere 4. sorudan itibaren din öğretiminde kullanılan yöntemlerin yeterliliğine ve mizah yöntemi kullanımına yönelik tutumlarını

ölçmek amacıyla 10 adet soru sorulmuştur. Bu sorularda katılımcıların tutumlarını ölçmek amacıyla dördümlük likert tipi ölçek kullanılmıştır. Bu cevaplarda “Tamamen Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum” maddelerine yer verilmiştir. Bu sorularla aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 4: İnsan davranışlarının şekillenmesinde din eğitiminin gerekliliği

	n	%
Tamamen Katılıyorum	84	84
Katılıyorum	16	16
Kararsızım	-	-
Katılmıyorum	-	-
Toplam	100	100

Tablo incelendiğinde, insan davranışlarının şekillenmesinde ve insanca yaşama kurallarının kazandırılmasında din eğitimi bir gerekliliktir maddesine katılımcıların tamamı olumlu cevap vermiştir. Bu çerçevede temel soru, bu eğitimin nasıl yapılması gerektiği olacaktır. Bu soruya verilebilecek pek çok farklı cevap olsa da, bu çalışma din öğretiminde farklı bir yaklaşım olarak mizahi unsurlar kullanma gereksinimini ortaya koymaya çalışmaktadır.

Tablo 5: DKAB dersleri insan davranışlarına olumlu katkı sağlamaktadır

	n	%
Tamamen Katılıyorum	61	61
Katılıyorum	34	34
Kararsızım	5	5
Katılmıyorum	-	-
Toplam	100	100

Tablo incelendiğinde, katılımcıların %95'i DKAB derslerinin bireyin davranışlarına olumlu katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Bu noktada asıl soru: “Bu olumlu katkıyı sağlayacak DKAB derslerinin niteliği nasıl

olmalıdır” sorusudur. Bu da DKAB derslerinin işlenişi noktasında hassas davranılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu olumlu katkıya ulaşmayı sağlamada klasik, ezberci yaklaşımlarla verilen din öğretimi yaklaşımları yeterli midir?

Tablo 6: DKAB derslerinde yöntem ve materyal zenginliğinin katkısı olumlu yödedir.

	n	%
Tamamen Katılıyorum	67	67
Katılıyorum	27	27
Kararsızım	5	5
Katılmıyorum	1	1
Toplam	100	100

Katılımcıların %94’ü DKAB derslerinde yöntem ve materyal zenginliğinin derse olumlu katkı sağlayacağını belirtmişlerdir. Çağdaş eğitim felsefelerinden ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık akımının ve modern öğrenme-öğretme yaklaşımlarının tamamına yakını eğitim-öğretimde öğrenci merkezli yaklaşımın önemine vurgu yaparlar. Bu bağlamda yaparak-yaşayarak öğrenme, örnek olay analizi, problem çözme gibi yöntemlerin kullanılması önemlidir. Bununla birlikte öğrencilerin temel ilke ve genellemelere ulaşmasını sağlamada günlük hayatın içinden örnekler verilmeli, öğrenci bizzat yaşamın kendisi ile karşı karşıya getirilmelidir. Bu açıdan klasik yöntemlerin yanında günbegün geliştirilmesi gereken yeni yöntemlere ihtiyaç vardır.

Tablo 7: DKAB derslerinde klasik yöntemlerin kullanılması yeterlidir

	n	%
Tamamen Katılıyorum	-	-
Katılıyorum	14	14
Kararsızım	22	22
Katılmıyorum	66	66

Toplam 100 100

Araştırmaya konu olan katılımcıların % 88'i DKAB derslerinde klasik yöntem kullanımının dersin kazanımlarına ulaşmada yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu bağlamda yöntemden ziyade yöntemi kullanan eğitimcinin klasikliğine vurgu yapmak gerekir. Zira hiçbir öğretim yöntem ve materyali geliştirilemez veya başka bir yöntemle desteklenemez değildir. Hal böyle olunca klasik yöntemlerin de destekleyici unsurlarla modern hale gelebileceği unutulmamalıdır.

Tablo 8: DKAB derslerinde klasik yöntemler yanında modern yöntemlere de yer verilmelidir

	n	%
Tamamen Katılıyorum	52	52
Katılıyorum	40	40
Kararsızım	7	7
Katılmıyorum	1	1
Toplam	100	100

Tablo 8'a bakıldığında da katılımcıların %92'si DKAB derslerinde modern yöntem ve tekniklerin kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu sorudan sonra "hangi modern yöntem" sorusuna cevap aranmaya çalışılacaktır.

Tablo 9: DKAB derslerinde alternatif bir yöntem olarak "mizah sanatı" kullanılmalıdır

	n	%
Tamamen Katılıyorum	38	38
Katılıyorum	51	51
Kararsızım	8	8
Katılmıyorum	3	3
Toplam	100	100

Yukarıdaki veriler geleceğin din eğitimcilerinin %89'unun DKAB derslerinde alternatif bir yöntem olarak mizah yönteminin kullanımını desteklediği yönündedir.

Tablo 10: DKAB derslerinde öğretmenin mizah yöntemi kullanması öğrenci ile iletişimde olumlu katkı sağlar

	n	%
Tamamen Katılıyorum	43	43
Katılıyorum	49	49
Kararsızım	6	6
Katılmıyorum	2	2
Toplam	100	100

İlmî ve edebi değerinin yanı sıra neşet ettiği döneminin sosyal, siyasal, kültürel ve dini durumunu da belirgin biçimde yansıtan mizah olgusu aynı zamanda bir iletişim yöntemidir. Eğitim sahasında kullanılan iletişim modeli olarak değerlendirildiğinde ise dersin kazanımlarına dönük olumlu tutum geliştirdiği saptanmıştır. Zira öğretmenlerin ders içi ve ders dışı sağlıklı rehberlik yapabilmelerinin yolu öğrencilerine yönelik sıcak ve samimi yaklaşımlar sergileyebilmelerine bağlıdır. Bu açıdan, derslerinde mizah yöntemini kullanan öğretmenlerin, yukarıda ifade ettiğimiz ve İslâm'ın da tavsiye ettiği türden bir rehberliği yapabilmesi sevgi temelli yaklaşımın nesiller boyu aktarımına yardımcı olacaktır. Zaten öğrenciler de yukarıdaki soruya verdikleri %92 oranındaki olumlu cevaplarıyla bunu teyit etmişlerdir.

Tablo 11: DKAB derslerinde mizah yönteminin kullanımı öğrencinin derse yönelik ilgisini arttırmada olumlu rol oynar

	n	%
Tamamen Katılıyorum	49	49
Katılıyorum	42	42
Kararsızım	6	6
Katılmıyorum	3	3
Toplam	100	100

Katılımcıların % 91'i DKAB derslerinde kullanılan mizah yöntemi- nin öğrencinin derse yönelik ilgisini arttırmada olumlu rol oynadığını belirtmişlerdir. Öğrenci merkezli yaklaşımları esas olan son dönem çağdaş öğrenme kuramları dikkate alındığında dersin bireyin ilgi ve ihtiyaçlarına uygunluğunun önemi ortadadır. Bu anlamda yine problem çözmeye, örnek olay analizine, yaparak yaşayarak öğrenmeye uygun sınıf ortamlarının düzenlenebilmesi de önemli bir ihtiyaçtır. Buna göre, derslerinde Türk İslâm edebiyatının mizahî unsurlarını yansıtan öğret- men, hem öğrencinin ilgisini çekecek hem de dersin kazanımlarına ula- şılmasını kolaylaştıracaktır.

Tablo 12: DKAB derslerinde mizah yönteminin kulla- nımı dersi daha eğlenceli hale getirir.

	n	%
Tamamen Katılıyorum	52	52
Katılıyorum	42	42
Kararsızım	6	6
Katılmıyorum	-	-
Toplam	100	100

Gülme denildiğinde mutluluk, heyecan, gurur, keyif, histeri, güdük- lanma vb. durumlarda ortaya çıkan türlü türlü refleksler akla gelse de edebiyatın alanına giren gülmece; karikatür, şiir, roman, öykü, tiyatro gibi estetik üretimin bir parçası haline gelmiş olan gülmeyi incelemek- tedir. Bu durumda gülme, insanın yaratılışından gelen ve gerçekleşme- siyle insana haz veren tepkisel bir eylem; mizah ise bu refleksi ortaya çıkarma amacıyla üretilmiş, zamanla olgunlaşmış, hâlâ da gelişmeye devam edegelen bir kültür unsuru olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla bu unsurun eğitim alanında kullanılması da ciddi bir müktesebat gerek- tirmektedir. Eğer sağlıklı bir şekilde sınıf ortamında uygulandığında insan fitratında var olan eğlenceli yapıyı ortaya çıkartacak ve dersin amacı doğrultusunda sıcak bir sınıf ortamı yaratılacaktır. Nitekim araş- tırmaya katılan öğrencilerin %94'ünün de bu fikri desteklediğini göz- lemlenmek mümkündür.

Tablo 13: DKAB derslerinde mizah yönteminin kullanımı
İslâm'ın eğlenmeyi yasakladığına yönelik olumsuz algıyı düzeltmede yardımcı bir yöntemdir.

	n	%
Tamamen Katılıyorum	48	48
Katılıyorum	40	40
Kararsızım	10	10
Katılmıyorum	2	2
		10
Toplam	100	0

Tablo incelendiğinde katılımcıların % 88'i İslâm'ın eğlenmeyi yasakladığına yönelik olumsuz algıyı düzeltmede DKAB derslerinde mizah yönteminin kullanımının olumlu katkı sağlayabileceğini belirtmişlerdir. Bu konuda en doğru örnek de yukarıda hayatından mizahi anekdotlar sunulan Allah Rasûlü'dür. Hz. Peygamber şakalaşmada kitle gözetmekle birlikte muhatabın zekâ seviyesine uygun davranmayı ihmal etmemiştir. Toplumun bütün kesimleriyle şakalaşması Peygamberin eğitim metodunda izlediği stratejinin bir yansımasıdır. Zira asık suratlı bir peygamberin toplum nazarındaki itibarı pozitif olmasa gerekir. Hal böyle olunca elbette kısa sürede toplumun bütün kesimlerine ve uzak coğrafyalara hitap edebilen bir Peygamber modeli ortaya koymuştur. Bu da İslâm dininin mizahı yasaklamadığının en açık delilidir.

DKAB Derslerinin Mizah Yöntemi Kullanılarak İşlenmesine Dair Örnekler

Örnek 1.

SINIF : 6

ÜNİTE : 1. Peygamber Ve İlahi Kitap İnanç

KONU : 6/1.1. Allah'ın Elçileri Peygamberler
6/1.1. Peygamberlerin Özellikleri ve Görevleri

MESAJ : Peygamberlerin beşeri yönü göz ardı edilmemelidir.

YÖNTEM : Buluş stratejisi, örnek olay (mizah), soru-cevap, tartışma

KAYNAKLAR: Kuran'ı Kerim, DKAB Ders Kitabı

ARAÇ-GEREÇ : Bilgisayar, Projeksiyon

SÜRE : 80 dk.

KAZANIMLAR:

1. Peygamber ve peygamberlik kavramlarını tanımlar.
2. Peygamberlerin özelliklerini ve görevlerini açıklar. (MEB, 2018).

HEDEF VE DAVRANIŞLAR:

A. Bilişsel Alan

1. Peygamberlik ile ilgili kavramların anlam bilgisi.
2. Peygamberlikle ilgili kavramların (Peygamber, resul, nebi, elçi, vahiy, mucize vb.) anlamlarını sınıfta geçtiği ve dinin temel kaynaklarına uygun olarak söyleme/yazma.
3. Peygamber ve ilişkili kavramlarının tanımlarını doğru olarak eşleştirme.

B. Duyuşsal Alan

1. Peygambere iman etmenin önemini farkında olma
2. Peygambere iman etmenin gerekli olduğunu söyleme ve yazma
3. Peygamberlerin niteliklerini Kuran'da ifade edildiği gibi anlama
4. Peygamberlerin insanlar arasından seçildiğini ve insani davranışlar sergileyebileceğini kavrama.

I. GİRİŞ

A. Dikkat Çekme

Öğretmen "İnsanı diğer varlıklardan ayıran temel özellikler nelerdir? Neden insan bu özelliklere sahiptir?" şeklinde sorular yöneltilir. Öğrencilerin vermiş oldukları cevapları doğru ya da yanlış şeklinde teyit yoluna gitmez.

B. Güdüleme

Öğretmen:

- Çocuklar! Bu dersin sonunda peygamberlik kavramının ne olduğunu, peygamber kavramı ile ilişkide olan kavramları, peygamberlerin

neden insanlar arasından seçildiğini ve peygamberin insani davranışlarının sorumluluk değerini açıklayabileceksiniz.

C. Geçiş

- Allah ile insan arasındaki iletişim nasıl gerçekleşmektedir?
- Allah ile insan doğrudan konuşabilir mi? Neden?

II. GELİŞME

Öğretmen dersin bu bölümünde hazırladığı power-point sunumu eşliğinde peygamberlik kavramı ve ilişkili kavramları açıklar. Bu açıklamaları yaparken Kuran ayetleri ile destekler. Öğrencilere sorular yöneltir. Onların cevaplarını alır ve yorumlar

Öğretmen: “De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Fakat bana ilahınızın yalnızca tek bir ilah olduğu vahyediliyor. Artık ona yönelin ve ondan bağışlanma dileyin..”(Fussilet, 41/6) ayetini sunumdan yansıtır. Öğrencilere, ayette insanlara bildirilen temel mesajın ne olduğunu sorar. Sonra “ Biz onları yiyip içmeyen bedenden ibaret kılmadık; hem dünyada onlar ebedî olarak da kalmadılar”(Embiya, 21/8) ayetini yansıtır. Öğrencilere ayette ifade edilen “onlar” ifadesinin kimlere ait olduğunu sorar. Öğrencilerin “peygamberler” cevabını vermesini sağlar. Bu sorular ve açıklamalar çerçevesinde öğretmen peygamberlerin insan olma özelliklerine vurgu yapar. Bunun nedeninin insanları uyarmak için görevlendirilen elçilerin, yine insanlar tarafından anlaşılabilmesi ve örnek alınabilmesi için insanlar arasından seçilmesi zorunluluğunu anlatmaya çalışır. Daha sonra konuyla ilgili şu anekdotu anlatır:

III. ÖRNEK OLAY

Bir gün Hz. Peygamber ikinci namazı için mescide yöneldiği esnada bir grup çocuğun oynamakta olduğunu fark etti. Peygamberimizi gören uyanık çocuklar daha önce Hasan ve Hüseyin’den deve oyununu öğrenmiş olacaklar hep bir ağızdan “devemiz ol” diye bağışmaya başladılar. Bir taraftan bağırıyor bir taraftan da omuzlarına tırmanmaya çalışıyorlardı. Durumu gören Bilal-i Habeşi ashabın mescitte namaz için Hz. Peygamberi beklediklerini bildiğinden çocukları uzaklaştırmak istedi. Allah Rasûlü Bilal’i durdurup “Bilal! Sen iyisi bizim eve git çocuklar için ne bulursan getir. Kendimi onlardan satın alayım” dedi. Bilal aceleyle Efendimizin evine gitti ve oradan sekiz tane ceviz bulup getirdi. Bunun

üzerine çocuklara “Devenizi şu cevizlere satar mısınız?” diye sordu. Cevizleri görünce eğlenceyi unutan çocuklar hep bir ağızdan “satarız” diye bağırınca Hz. Peygamber Hz. Bilal’e şu ince latifeyi yaptı:

“Allah Te‘âlâ Yusuf peygambere rahmet eylesin. Tüccarlar onu birkaç geçmez akçeye satmışlardı. Ben ise tam sekiz cevizle satıldım.” (Celâlîzâde, 1558).

IV. ANALİZ VE DEĞERLENDİRME SORULARI:

- Olayda ismi geçen Hasan ve Hüseyin kimdir?
- Hz. Peygamber ile torunları arasındaki ilişkiye dair örnek olay nasıl bilgi vermektedir?
- Oyun oynayan çocuklar Hz. Peygamberden neden böyle bir istekte bulunmuşlardır?
- Hz. Peygamber çocuklara nasıl karşılık vermiştir?
- Olayda ismi geçen Bilal kimdir? (Öğretmen Bilal-i Habeşi hakkında kısaca bilgi verir. İlk ezanı okumasını anlatabilir.)
- Olayda geçen Yusuf peygamber ve kıssası ile ilgili Kuran ayetleri nasıl açıklamalar yapmaktadır? (Bu konu ile ilgili öğretmen, bir sonraki derse getirilmek üzere ödev verebilir?)
- Hz. Peygamber niçin böyle bir şakaya başvurmuş olabilir?

V. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Öğretmen: “Evet çocuklar, yukarıdaki sorular ve cevapları düşündüğümüzde bütün peygamberler bizler gibi birer insandı. Yiyip içler, sevinip üzülrler, gülüp ağlardı. Her biri aynı zamanda bir oğul, baba, dede oldular” şeklindeki izahla dersi tamamlar.

Örnek 2.

SINIF : 6

ÜNİTE : 6/2. Namaz

KONU : 6/2.1. Namaz İbadeti ve Önemi

MESAJ : İbadet bireyin kulluk sorumluluğunun gereğidir.
İbadette kolaylık esastır.

Allah insandan yapamayacağı sorumlulukları yüklememiştir.

YÖNTEM : Buluş stratejisi, örnek olay (mizah), soru-cevap, tartışma.

KAYNAKLAR: Kuran'ı Kerim, DKAB Ders Kitabı

ARAÇ-GEREÇ : Bilgisayar, Projeksiyon

SÜRE : 80 dk.

KAZANIMLAR

1. İslam'da namaz ibadetinin önemini, ayet ve hadislerden örneklerle açıklar.
2. Namazın insanın ahlaki gelişimi üzerindeki etkisine değinilir. (MEB, 2018).

HEDEF VE DAVRANIŞLAR:

A. Bilişsel Alan

1. İbadet ile ilgili kavramların anlam bilgisi.
2. İbadet ile ilgili kavramların (İbadet, kulluk, itaat, teslimiyet, namaz) anlamlarını sınıfta geçtiği ve dinin temel kaynaklarına uygun olarak söyleme/yazma.
3. İbadet ve ilişkili kavramlarının tanımlarını doğru olarak eşleştirme.

B. Duyuşsal Alan

1. İnsan olarak kulluk kavramının önemini farkında olma
2. İbadet ederek sorumluluklarını yerine getirmenin gerekli olduğunu söyleme ve yazma
3. İbadetlerin insanların güç yetirebileceği sorumluluklar olduğunu farkında olma.

I. GİRİŞ

A. Dikkat Çekme

Öğrencilere “İnsanlar kendilerine karşı sorumlu oldukları kimselere karşı nasıl davranmalıdırlar? Sizler bir evlat olarak ya da öğrenci olarak kimlere karşı sorumlusunuz?” şeklinde sorular yöneltilir.

B. Güdüleme

Öğretmen:

- Çocuklar! Bu dersin sonunda, ibadet kavramı ve onunla ilişkili olan kavramları açıklayabilecek ve ibadetlerin insanlara neler kazandırabileceğini kavramış olacaksınız.

C. Geçiş

- İnsanoğlu nasıl var olmuş olabilir?
- Bir bebek dünyaya ilk gözlerini açtığı anda etrafında ilk olarak kimleri görür? Neden

II. GELİŞME

Öğretmen dersin bu bölümünde hazırladığı power-point sunumu eşliğinde ibadet kavramı ve ilişkili kavramları açıklar. Bu açıklamaları yaparken Kuran ayetlerini kullanarak kulluk, teslimiyet, itaat, namaz kavramlarını açıklamaya çalışır. Bunu yaparken “Ben, cinleri ve insanları bana ibadet etmeleri/benim için iş yapıp değer üretmeleri için yarattım”(Zariyat, 51/56) ayetini sunumdan yansıtır. Öğrencilere ayette ifade edilen kulluk kavramı ile ilgili sorular sorar.

Daha sonra “Allah, bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar. Onun kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararına. (Şöyle diyerek dua ediniz): “Ey Rabbimiz! Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim mevlâmızsın (dostumuzsun). Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et.” (Bakara, 2/286) ayetini yansıtır. İbadetlerin insanlar için bir zorluk, sıkıntı olarak istenmediği, aksine ibadetlerde insanlık için kolaylıklar sunulduğu bilincini kazandırmaya çalışır. Bu vurguyu yaparken aşağıdaki örnek olayı anlatır:

III. ÖRNEK OLAY

Abbasi halifelerinden Mütevekkil, yardımcısı Ubâde’yi bir camii imama dayak attığı için cezalandırmak ister. Ubâde halifeye karşı savunmasını şöyle yapar:

“Halife hazretleri! Bir iş için sabahın köründe evden çıkmıştım. Yolda sabah ezanı okununca ‘önce namazımı eda edip sonra yoluma devam edeyim’ diyerek camiye girdim. Cemaat namaza başlamıştı. Hemen cemaate iştirak ettim. İmam Fatiha suresini tamamladı, arkasından Bakara suresinin başından itibaren okumaya başladı. Ben birkaç ayet okuyarak rekâtı tamamlar diye düşünürken o surenin tümünü bitirdi. İkinci rekâta kalktığımızda ise içimden ‘Herhalde bu rekâta kısa sure okur’ diye geçirirken bu sefer de Âl-i İmrân suresinin tamamını okudu. Nihayet namaz bitmek üzereyken güneş de hemen hemen doğmuş gibiydi. İmam selam verdi. Ancak sonrasında cemaate dönüp ‘Namazınızı tekrar kılın, son anda abdestimin olmadığını fark ettim’ deyince ben de dayanamayıp adama giriştim (Âbi 2004: VII/167).

IV. ANALİZ VE DEĞERLENDİRME SORULARI

- Olayda geçen ibadet ile ilişkili kavramlar nelerdir?
- Namaz ibadetinin İslâm dini için önemi nedir?
- Örnek olayda Ubâde ile cami imamı arasında yaşanan diyalogda verilen tepkinin nedeni nedir?
 - Örnek olayda Ubade’nin yerinde siz olsanız nasıl davranırdınız?
 - Olayda cami imamının hatası var mıdır? Varsa nedir?

V. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Öğretmen ibadet kavramı ve ilişkide olduğu kavramları kısaca hatırlatır. İbadetin sadece Allah için yapılması gerektiğini ve insanların zorlanarak, sıkıntı ve güçlük içerisinde yapılması gereken sorumluluklar olmadığını vurgular.

Son olarak insanın Allah tarafından özel olarak yaratıldığı, Allah’ın insanı korumak, yol göstermek amacıyla kendisine din ve peygamber gönderdiğinin altını çizmek suretiyle Allah’ın insanlara yüklediği sorumlulukları yerine getirmenin insanın kendi benliğine ve yaşamına yarar sağlayabilmek için önemli olduğu mesajını verir.

Örnek 3.

SINIF : 6

ÜNİTE : 6/5. Temel Değerlerimiz

KONU : 6/5.1. Toplumumuzu Birleştiren Temel Değerler (“Başkalarının kusurlarını araştırmak yerine başkalarının kusurlarını örtme” değeri ele alınacaktır.)

MESAJ : İnsanların kusurlarını ortaya çıkarmak yerine, insanların ayıbını örtmeliyiz.

YÖNTEM : Sunuş/Buluş stratejisi; örnek olay, soru-cevap, tartışma.

KAYNAKLAR: Kuran’ı Kerim; DKAB Ders Kitabı

ARAÇ-GEREÇ: Bilgisayar, Projeksiyon

SÜRE : 80 dk.

KAZANIMLAR

1. Toplumumuzu birleştiren temel değerleri fark eder.
2. Din ve dinî değerlerin toplumsal bütünleşmeye katkısına değinilir (MEB, 2018). Bu çerçevede tecessüs ve gammazlığın (başkalarının kusurlarını araştırmamanın) bireysel ve toplumsal zararları kazandırılır.

HEDEF VE DAVRANIŞLAR

A. Bilişsel Alan

1. Başkalarının kusurlarını araştırmak ve bu kusurları yaymak ile ilgili kavramların anlam bilgisi.
2. Tecessüs ve gammazlık kavramlarının, dinin temel kaynaklarına göre açıklama.

B. Duyuşsal Alan

1. Başkalarının kusurlarını araştırmamanın yanlışlığının farkında olma
2. Başkalarının kusurlarını örtmenin gerekli olduğunu söyleme ve yazma
3. Başkalarının kusurlarını araştırma ile ilgili olaylarda doğru tepkiler verme
4. Başkalarının kusurlarını araştırmamanın bireysel ve toplumsal zararlarının farkında olma.

I. GİRİŞ

A. Dikkat Çekme

Öğrencilere “Akıllı ve iradeli olarak yaratılan insanın çevresine karşı sorumlulukları nelerdir? İnsan neden yanlış bir davranışta bulunduğu vicdanen rahatsız olur?” şeklinde sorular yöneltilir.

B. Güdüleme

Öğretmen:

- Çocuklar! Bu dersin sonunda İslâm'ın sakınılmasını istediği davranışlardan başkalarının kusurlarını araştırmak (tecessüs) kavramının ne demek olduğunu, tecessüs kavramı ile ilişkide olan kavramları, öğrenecek; insanların kusurlarını gecenin gündüzü örttüğü gibi örtmemiz gerektiğini kavramış olacaksınız.

C. Geçiş

1. İnsanlar arası ilişkide güven duygusu neden önemlidir?
2. Bir arkadaşınızla sırrınızı paylaşmak istesenez, o arkadaşınızda hangi özelliklerin olmasını önemserdiniz? Neden?

II. GELİŞME

Öğretmen dersin bu bölümünde hazırladığı power-point sunumu eşliğinde başkalarının kusurlarını araştırmanın ne demek olduğunu ve onunla ilişkili kavramları açıklar. Bu açıklamaları yaparken daha önce ele aldığı konularda öğrencilerine anlamlarını kazandırdığı gıybet/iftira, haset, alay, kibir, kötü niyetli olmak gibi kavramlarla başkalarının kusurlarını araştırmak arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışır.

Daha sonra “Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurlarını ve gizli hallerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir” (Hucurat, 49/12) ayeti ile birlikte “Kim, bir Müslümanın dünya sıkıntısından birini giderirse, Allah da onu kıyamet günü sıkıntılardan korur. Kim, Müslümanın ayıbını örterse, Allah da onun dünya ve ahirette ayıbını örter” (Ebû Dâvud, Edep, 60) hadisini yansıtır ve insanların kusurlarını araştırmamak gerektiği bilincini öğrenciye kazandırmaya çalışır. Bu vurguyu yaparken aşağıdaki örnek olayı anlatır:

III. ÖRNEK OLAY:

Bir zamanlar İnan hükümdarı Kisr, tekebbrnden olacak, kendi sarayında yenilen yemeklerin halk tarafından pişirilip yenilmesini yasaklamış, bu uygulamaya riayet etmeyenleri de cezalandırmaya başlamıştı. Bir defasında pazarcının biri, bir dostunu sofrasına davet eder ve misafir sofrada sadece sarayda pişmesi gereken bir yemek türü görür. O leziz yemeği yemekle birlikte ertesini gün hemen gidip durumu padişaha gammazlar. Padişah çok sinirlenip haberi getiren adama ıkışır: “Hiç merak etme, Şimdi bir ihtar yazıp o densize göndereceğim. Fakat sofrasında kiswa yemeği bulunduğu için değil ha, senin gibi bir gammazı ağırladığı için (Cellzde, 1558, 360/a).

IV. ANALİZ VE DEğERLENDİRME SORULARI

- Olayda geçen başkalarının kusurlarını araştırma eylemi ile ilgili kavramlar nelerdir?
- “Gammazlık” ne demektir?
- Olayda pazarcının arkadaşını evine yemeğe davet etmesine rağmen, arkadaşı bu iyi davranışa nasıl karşılık vermiştir?
- Olayda pazarcının yerinde olsaydınız bu olayı öğrendiğinizde ne hissederdiniz?
- Olayda İnan hükümdarının pazarcının arkadaşına verdiği cevabı nasıl yorumlayabiliriz? Açıklayınız.
- Başkalarının kusurlarını araştırmak insan ilişkilerine nasıl zarar verir?

V. SONUÇ VE DEğERLENDİRME

Öğretmen: “Evet ocuklar yukarıdaki sorular ve cevapları düşündüğümüzde inanan bir birey olarak insanların kusurlarını araştırmamak gerektiğini, insanların kusurları ile alay etmemek gerektiğini ve bu tür davranışların İslm dini tarafından yasaklandığını kavradık” diyerek Mevlana’nın Şu 7 öğüdünü okur:

Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol.

Őefkat ve merhamette güneş gibi ol.

Başkalarının kusurunu rtmede gece gibi ol.

Hiddet ve asabiyette l gibi ol.

Tevazu ve alçakgönüllülükte toprak gibi ol.

Hoşgörülükte deniz gibi ol.

Ya olduğun gibi görün, ya görüdüğün gibi ol.

Sonuç ve Tartışma

İnsanın toplumsal bir varlık olduğu göz önüne alındığında dini ve ahlaki değerlerden bihaber olması düşünülemez. İnsanın dünya ve ahiret mutluluğunu hedefleyen din, ortaya koyduğu ahlaki değerler ve kazandırdığı otokontrol becerisi ile toplumsal düzene katkı sağlar. Bunun yanında toplumun temel dinamikleri olan zararlı olandan kaçınma, kurallara uyma, birlik ve beraberlik gibi duyguları pekiştirmek suretiyle insanın sosyal bir varlık olabilmesine pozitif katkı sağlar. Bu nedenle de dinin disiplin tarafını oluşturan din eğitiminin nitelikli bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle de din eğitimi ve öğretiminin nasıl olması gerektiğine dair araştırmalara önem verilmeli ve bu disiplinin yöntem çerçevesi genişletilmelidir. İşte bu çalışma bu ihtiyacın giderilmesine katkı sağlamak amacıyla din öğretiminde alternatif bir yöntem olarak mizah yöntemi ve kullanımını incelemektedir.

Bu amaçla hazırlanan çalışma sonucunda İslâmi İlimler Fakültesi öğrencilerinin DKAB dersinde klasik yöntemlerin yetersizliği, alana dair alternatif yöntemler kullanılması gerektiği ve bu yöntemler içerisinde mizah unsurunun DKAB dersi öğrenme-öğretme süreçlerine olumlu katkı sağladığı yönünde fikir beyan ettikleri görülmüştür.

Ayrıca bu çalışma örnek ders işlenişleri ile DKAB derslerinde mizahi anekdotların örnek olay ve problem çözme yöntemlerinde nasıl kullanılabilirliğini de göstermektedir.

Öneriler

Araştırma sonuçları dikkate alınarak şu öneriler geliştirilmiştir:

- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde klasik yöntem ve teknikler yanında çağdaş öğrenme ve öğretme yaklaşımlarına uygun yöntem ve teknikler kullanılmalıdır.
- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde kullanılabilir alternatif yöntemlerden bir tanesi de mizah yöntemidir.

- Mizah yöntemi ile işlenen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğrencinin derse yönelik muhtemel kaygısını azaltmada dikkate değer bir öneme sahiptir.
- Mizah yöntemi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine yönelik olumlu sınıf ortamı oluşturacağı için kontrollü biçimde kullanılmalıdır.
- Mizah yöntemi salt güldürü amaçlı değil istenen davranış değişikliklerini gerçekleştirme amacıyla kullanılmalıdır.
- Kullanılan mizah malzemesinde seçici davranılmalı, konuya katkısı olmayan mizah literatürü kullanılmamalıdır.
- Daha önce tecrübe edilen ve olumsuz davranışları olumlu yöne kanalize edebilecek mahiyette olmalıdır.
- Bu yöntem çerçevesinde kullanılan fıkra, nükte, latife gibi repertuar yanında günlük hayattan da mizah malzemesi elde edilerek hedeflenen kazanımların içselleştirmesi sağlanmalı.

Kaynakça

- Âbî, M. (2004). Nesrû'd-dür fi'l-muhâdarât (thk. Hâlid Abdülğani Mahfûz). Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-İlmiyye.
- Adams, E. (2002). The Role Of Playful Humor In Art Therapy (Unpublished Master Dissertation). Concordia University: UMI Dissertation Information Service
- Allport, G. W. (1961). Pattern and growth in personality. New York: Holt, Rinehart&Winston.
- Ayhan, H. (1995). Eğitim bilimine giriş. İstanbul: Şule Yayınları.
- Buhârî, M. (1987). el-Câmiu's-sahîh. Beyrut: Dârü İbn Kesir.
- Cavanaugh R. (2002). "An analysis of the relationship between" humor styles and perceived. Unpublished Doctoral Dissertation, Quality Of Life Among University Faculty: UMI Dissertation Information Service.
- Celâlîzâde, S. (1558). Cevâmi'u'l-hikâyât ve levâmi'ur-rivâyât tercümesi. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, No: R 1085-R 1086.
- Collicutt J. & Gray, A. (2012). A merry heart doeth good like a medicine: Humor, religion and wellbeing. Mental Health, Religion & Culture. 15 (8), 759-778.
- Ebü Dâvud, S. Sünenü Ebî Dâvud (thk. M. Abdulhamid). Beyrut: Daru'l-Fikr.

- Freud, S. (2012). *Espriler ve bilinçdışı ile ilişkileri* (çev. Emre Kapkın). İstanbul: Payel Yayıncılık.
- Hill, D. J. (1988). *Humor in the classroom: A handbook for teachers and other entertainers*. Springfield: Charles C. Thomas.
- İbn ‘Abdilber (1992). *el-İstî‘âb fi ma‘rifeti’l-ashâb* (thk. Ali Muhammed el-Becâvî). Beyrut: Dârü’l-cil.
- İbn ‘Asım (1992). *Hadâiku’l-ezâhir* (thk. Ebû Hemmâm Abdüllât Abdülhalîm). Beyrut: Mektebetü’l-Asriyye.
- İbn Mâce (t.y.). *M. K. Sünenü İbn Mâce* (thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî). Kahire: Dârü İhyâi’l Kütübi’l-‘Arabiyye.
- İbn Manzûr (t.y.). *Lisânü’l-‘Arab*. Beyrut: Dârü’s-Sâdir.
- İsfahâni, E. H. (1287). *Muhâdaratü’l-üdebâ ve muhâveretü’s-şuarâ ve’l-bülegâ*. Kahire: Matbaatü’l-Vez’i’l-Erib.
- Karaman, H. vd., (2007). *Kur’ân-ı Kerîm ve Türkçe açıklamalı meâli*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- M.E.B. (2005). *İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi 6, 7 ve 8. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- M.E.B. (2010). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4. 5. 6. 7. 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Klavuzu*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü.
- Maslow, A. (1970). *Motivation and Personality*. New York: Harper and Row Publishers.
- Morreall, J. (1997). *Gülmeyi Ciddiye Almak* (çev. Kubilay Aysevener, Şenay Soyer). İstanbul: İris Yayınları.
- Oruç, Şahin. (2010) *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Mizah Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Tutumlarına Etkisi*, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2 Sayı: 3 2010-Güz (s. 56-73).
- Powell & Andresen (1985). *Humour and teaching in higher education*. *Studies in higher education*. c. 10, No. 1, s.45-65.
- Rozenthal, F. (1997). *Erken İslâm’da Mizah (Humour in Early Islam)* (çev: Ahmet Arslan). İstanbul: İris Yayıncılık.
- Saroglou, V. (2002a). *Beyond dogmatism: The need for closure as related to religion*. *Mental Helath. Religion & Culture*. c. 5 (2), s. 183-194.
- Saroglou, V. (2014). *Religion, personality, and social behavior*. New York: Psychology Press.

- Susa, A. (2002). Humor Type, Orgnizational Climate And Outcomes; The Shortest Distance Between An Organizations Environment And The BottomLine is Laughter. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Nebraska: UMI Dissertation Information Service.
- Tirmizî, M. (1975). Sünenü't-Tirmizî (thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Muhammed Fuâd Abdülbâkî). Mısır: Matbaatü Mustafa el-Bâbi'l-Halebî.
- Wensinck, A. (1986). el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfazi'l-hadisi'n-nebevi. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Zemahşeri, E. M. (1987). Keşşâf. Beyrut: Dâru'l Kitâbi'l İlmiyye.